

Työeläkelaitoksille

ULKOMAANTYÖN VAKUUTTAMISEEN LIITTYVIÄ SOVELTAMISOHJEITA

ETA-sopimuksen voimaantulosta on kulunut neljä kuukautta. Sopimukseen sisältyvien sosiaaliturvamääräysten toimeenpano on herättänyt enemmän kysymyksiä kuin siihen on vastauksia EY-asetuksissa 1408/71 ja 574/72.

Tähän tiedotteeseen on kerätty joitakin kokemuksia todistuskäytännöstä sekä muutamia kysymyksiä, joita matkan varrella on tullut eläkelaitoksissa esille ja joihin ETK:ssa on otettu kantaa. Joihinkin asioihin joudutaan palaamaan uudestaan, kunhan kokemusta karttuu.

Ulkomaantyyön vakuuttamiseen ja eläkeasioihin liittyviä ongelmia pohtimaan on perustettu työryhmä, jonka tarkoitus on lähestyä näitä kysymyksiä nimenomaan käytännön työn näkökulmasta. Työryhmässä on eläkelaitosten edustajia ja lisäksi edustajat Eläketurvakeskuksen laki-, suunnittelu- ja laskenta sekä rekisteripalveluosastoilta.

Tämä tiedote on tarkoitettu liitettäväksi ETA:n soveltaminen -kansioon.

1

Vakuuttaminen

Lähetetyn työntekijän todistukset ja poikkeusluvut

ETAn voimaan tultua Eläketurvakeskus on ollut toimivaltainen laitos antamaan ETA-maihin lähteville sekä lähetetyn työntekijän todistuksia että asetuksen 1408/71 artiklan 17 mukaisia poikkeuslupia.

Alkuvuoden kokemusten mukaan työkomennuksille lähtevien todistukset ovat 80 %:sti poikkeuslupia ja vain 20 % on tavallisia lähetetyn työntekijän todistuksia. Poikkeuslupa vaatii työskentelymaan suostumuksen, jonka ETK hankkii kirjeitse. Tähän mennessä vastauksia on tullut Englannista, Tanskasta, Hollannista, Luxemburgista, Espanjasta, Itävallasta, Ruotsista, Italiasta, Saksasta ja

Portugalista. Kaikki vastaukset ovat olleet myönteisiä. Käsittelyajat ovat näitten osalta olleet 1-2 kuukautta. Vastauksia on odotettu jo noin kolme kuukautta Ranskasta ja Belgiasta.

Eläketurvakeskukselle tulleet hakemukset käsitellään poikkeuslupa-hakemuksina, jos lähettämisaika on yli vuoden mutta enintään viisi vuotta. Viiden vuoden määräaika laskettaessa otetaan huomioon myös vanhojen sosiaaliturvasopimusten mukaisten todistusten ja päätösten lähettämisaikat. Poikkeuslupa saatetaan myöntää myös anottua lyhyemmäksi ajaksi.

Jos henkilö on ollut työkomennuksella ennen ETA-sopimuksen voimaantuloa sellaisessa maassa, jonka kanssa Suomella ei ole ollut sosiaaliturvasopimusta, lähetetyn työntekijän todistus voidaan myöntää vuodeksi ETAn voimaantulosta lukien.

Vanhojen sosiaaliturvasopimusten mukaiset todistukset ja päätökset ovat voimassa todistuksessa mainitun ajan. Uutta todistusta ei tarvitse hankkia myöskään sen vuoksi, että työnantajayrityksen nimi muuttuu esim. yrityskaupan vuoksi.

Asumisvaatimus ja ETA

Lähetetyiltä työntekijöiltä on edellytetty, että heillä työkomennukselle lähtiessään on ollut kotipaikka Suomessa. Ulkomailla pitkään kirjoilla olleille ei ole annettu lähetetyn työntekijän todistusta. Periaatteessa sama käytäntö jatkuu ETAssa.

Uutta kotikuntalakia ja sen asumista koskevia määräyksiä sovelletaan lähtökohtaisesti myös ETA-tilanteissa. Jos työntekijä on asunut ulkomailla yli vuoden, häntä ei enää pidetä Suomessa asuvana. Poikkeustapauksissa tilapäisenä oleskeluna, joka ei muuta henkilön kotikuntaa, voidaan pitää jopa kolmea vuotta.

ETA-säännöksiä tarkasteltaessa pidetään tärkeimpänä kuitenkin sitä, että työntekijä on ulkomailla asuessaankin kuulunut Suomen sosiaalivakuutuksen piiriin. Poikkeuslupaakaan ei voida myöntää, jos työntekijä ulkomailla asuessaan ja työskennellessään ei ole ollut vakuutettuna Suomessa ja yhteys Suomen sosiaalivakuutukseen on näin ollen kokonaan katkennut.

Jos työntekijä tai yrittäjä on asunut pitkään ulkomailla eikä hän tänä aikana ole kuulunut Suomen asumisperusteisen sosiaaliturvan piiriin, hänen koko vakuutusturvansa siirtäminen poikkeusluvalla takaisin Suomeen ei enää ole perusteltua, vaikka hänen työeläketurvansa olisikin hoidettu Suomessa. Näissä tilanteissa hänet on todennäköisesti vakuutettu samanaikaisesti myös työskentelymaassa.

Yrittäjien osalta joudutaan tietyissä tilanteissa kokonaan luopumaan kansallisessa lainsäädännössä olevasta asumisvaatimuksesta. Jos Suomessa yrittäjätoimintaa harjoittava henkilö asuu toisessa maassa, jossa hän ei työskentele yrittäjänä eikä työntekijänä, hänet on asetuksen 1408/71 mukaan YEL-vakuutettava Suomessa, vaikka YEL:n asumiskriteeri ei täytykään.

Virkamiehet ja sellaisina pidettävät

EY-asetuksen 1408/71 artiklan 13 kohdan 2 alakohdassa d on erityissäännös virkamiehistä:

Virkamiehet ja sellaisina pidettävät henkilöt vakuutetaan sen valtion lainsäädännön mukaan, johon heidän työnantajanaan toimiva hallinto kuuluu.

Nämä henkilöt voivat kuulua lähettäjävaltion lainsäädännön piiriin ilman määräaika. He eivät tarvitse lähetetyn työntekijän todistusta. Sen sijaan Kansaneläkelaitoksen antama sairaanhoitotodistus saattaa olla tarpeen.

Säännöksen tarkoittaman henkilön tulee olla joko

- virkasuhteessa oleva tai
- työsuhteessa oleva, jonka suomalainen työnantaja on sellainen, jonka toiminta rahoitetaan kokonaan julkisista varoista.

Lisäksi edellytetään, että henkilö on ulkomaantyökomennuksen ajan palvelussuhteessa hänet Suomesta ETA-maahan lähettäneeseen työnantajaan. Ennen lähtöään henkilön on tullut kuulua Suomen sosiaalivakuutuksen piiriin.

Säännös ei sovellu paikalta palkatuttuun henkilöstöön.

2

Eläkkeen hakeminen

Voiko ETA-eläkkeestä kieltäytyä?

ETK:lta on tiedusteltu myös sitä, voiko ETA-eläkehakemusmenettelyä olla käynnistämättä, jos eläkkeenhakija ilmoittaa, että hän on ollut ulkomailla työssä, mutta hän ei halua hakea eläkettä ko. maasta.

Jos hakemusta täytettäessä hakijan kanssa sovitaan, että ulkomaan työtä ei ilmoiteta hakemuksessa, niin ETA-kierros ei käynnisty. Jos U-lomake täytetään, niin ilman hakijan kirjallista ilmoitusta ei hakemusta voida olla lähettämättä ETA-kierrokselle.

Jos ETA-kierrosta ei ole käynnistetty sen vuoksi, että ulkomaan tiedot on jätetty täyttämättä, ei tietenkään ole takeita siitä, etteikö henkilö seuraavana vuonna päättäisi sittenkin hakea eläkettä ulkomailta ja eläke joudutaan laskemaan uudelleen.

Osa-aikaeläke

Kun eläkkeenhakija hakee Suomesta osa-aikaeläkettä ja ilmoittaa olleensa työssä toisessa ETA-maassa, syntyy ongelma. Jos Suomen hakemus lähetetään ETA-kierrokselle, se käsitellään ulkomailta vanhuuseläkkeenä. Jos eläke ulkomailta myönnetään esimerkiksi varhennettuna vanhuuseläkkeenä, aiheuttaa tämä Suomen osa-aikaeläkkeen lakkauttamisen, koska osa-aikaeläke on lakkautettava, jos hakijalle myönnetään eläke.

Tästä syystä ehdotetaan, että osa-aikaeläkehakemusta ei automaattisesti lähetetä ulkomaille, vaan asiassa kuullaan ensin eläkkeenhakijaa ja hänelle kerrotaan, mihin ETA-eläkehakemus voi johtaa.

Käsittelevä laitos

Jos eläkkeenhakija hakee osa-eläkettä, osa-aikaeläkettä tai pelkästään työeläkettä, käsittelevänä laitoksena toimii Suomessa Eläketurvakeskus.

3

Eläkkeen laskenta

Eläkepalkka

Jos asetuksen 1408/71 lainvalintasäänösten perusteella muussa ETA-maassa tehty työ tulee vakuutettavaksi Suomessa, vaikka työnantaja onkin ulkomaalainen, eläkepalkka määräytyy näissä tilanteissa samoin kuin Suomessa tehtävän työn osalta. Näissä tilanteissa ei siis noudateta TEL 7 §:n 5 momentin säännöstä ulkomaan työn vakuutuslaskusta. Tällainen tapaus on esimerkiksi silloin, kun henkilöllä on rinnakkaiset työsuhteet eri työnantajille eri maissa ja vakuutus otetaan asuinmaan mukaan Suomesta. Molemmista töistä katsotaan eläkepalkaksi todellisuudessa maksetut palkat, eikä eläkepalkasta voida sopia.

Viivästyskorotus

Eläkelaitokset ovat tiedustelleet, mistä ajankohdasta lukien viivästyskorotusta varten laskettava 3 kuukauden määräaika alkaa ETA-vapaakirjatapauksissa. Määräaika alkaa vasta, kun kaikki kaudet eri maista on ilmoitettu. Vapaakirjaeläkkeet ja tulevan ajan eläkkeet ovat samassa asemassa.

Tulevan ajan oikeus

Myös alle 23-vuotiaiden työkyvyttömyystapauksissa tuleva aika voidaan saada toisesta maasta pro rata -eläkkeen kautta. Näin ollen oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen voi syntyä Suomesta alle 23-vuotiaalle, jos tulevan ajan oikeus on olemassa kansallisesti

Suomesta tai jos eläketapahtuma sattuu, kun hän on ETA-maassa työsuhteessa tai yrittäjänä.

Jos henkilö on työkyvyttömäksi tullessaan yli 23-vuotias ja hän on ollut työssä Suomessa ainoastaan alle 23-vuotiaana ja tulevan ajan oikeus Suomesta on tämän työskentelyn perusteella kansallisen lainsäädännön mukaan sammunut, Suomen vakuutuskausia ei enää oteta huomioon mahdollisen ETA-eläkkeen laskennassa.

4

TEL 1 c §

Vapaaehtoinen vakuuttaminen (TEL 1 c § 3)

Jos henkilö on ollut lähetettynä työntekijänä ja siirtyy ulkomailta välittömästi toisen suomalaisen työnantajan palvelukseen, häntä voidaan pitää edelleen lähetettynä ja hänelle voidaan ottaa TEL:n mukainen vapaaehtoinen vakuutus. Jos henkilö on kuulunut väillä yksinomaan kohdemaan vakuutukseen, häntä ei enää kuitenkaan voida pitää lähetettynä työntekijänä eikä vapaaehtoinen vakuuttaminenkaan näin ollen ole mahdollista. Korkeintaan noin 1 kuukauden mittainen väliaika hyväksytään, sillä sitä voidaan pitää lomana. Tästä pääperiaatteesta voidaan poiketa, jos siihen on perusteltu syy.

Vapautus vakuuttamisvelvollisuudesta kahden vuoden jälkeen

Kahden vuoden määräaikaa laskettaessa ei ole merkitystä sillä, että työntekijään on sovellettu eri lakeja, esim. osan aikaa TaEL:a ja osan aikaa TEL:a. Ratkaisevaa on se, että hän on ollut lakisääteisen vakuutuksen piirissä kaksi vuotta työkomennuksensa aikana.